

Յ Ո Ւ Յ Ա Ն

Հ Ա Յ Ե Ր Է Ն Հ Ի Ն Տ Պ Ա Գ Ր Պ Ի Թ Ե Ա Ն Յ

1861

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՏՊԱԳՐԵԱԼՔ

1. ՄԱՂՄՈՄ. (Ը- Տպգր.)

(Տպագրեալ յԱմսդերդամ, ի Տպարանի Աւետիսի կամ Կարապետի (= Ոսկան):

Յիշատակարանը. — « Արդ սկիզբն էառ տպագրութիւն աստուածայնոյ տառիս ՌՈԿ եւ Դ թուոյն Քրիստոսի, յապրիլի ամսոյ միոյն, իսկ ի Հայոց թուականի Ռ եւ Ճ եւ երից, ի մարտի ամսոյ քսան եւ երկուց, 'ի հովուապետութեան տեառն Յակոբայ սրբազան Կաթողիկոսի վերաբաղմողի յաթոռ Գրիգորի սրբոյ Լուսաւորչի որ ի սուրբ Էջմիածնի Ներ իւրում տպարանում, որ հաւատեալ եղեւ 'ի նախանշանակեալ Մատթէոսէ սարկաւազէ. յերկրիս Հոլլանդիոս ի քաղաքիս յԱմսդէլօդամի. որ կոչի աշխարհ Յիւսէնկի. սպասաւորութեամբ եւ սրբագրուութեամբ անարհեստ եւ անխմտա եւ անպիտան Կարապետի Անդրեանացւոյ եւ բանի սպասաւորի, աշակերտի մեծի բարեւնապետի տեառն Ոսկանի Երեւանեցոյ »

Ծանօթ. — Սոյն Մաղմոսէն պակասաւոր օրինակ մը կը գտնուի վենետիկի Մխիթարեանց Մատենադարանին մէջ:

2. ՇԱՐԱԿԱՆ. (Ա. Տպգր.)

(Տպագրեալ յԱմսդերդամ, ի Տպարանի Աւետիսի կամ Կարապետի (= Ոսկան):

Ճակարար. — « Շարականոց երաժշտական երգեցմունք հոգեւորականք. աստուածայնոց եւ երջանկաց սրբոց վարդապետաց, Հայոց թարգմանչաց, զկարգաւորութիւնս եկեղեցւոյ վայելչացուցանողաց 'ի թուոյն Քրիստոսի ՌՈԿԻ, եւ ի հայոց ՌՃԺԳ յ'օգոստոսի ամսոյ ԺԳ. ի տպարան սուրբ Էջմիածնի եւ սուրբ Սարգսի որ յ'Ամսդէլօդամի, յերկրորդում աւուր վերափոխման տօնի Տիրամօր կուսի »

Յիշատակարանը. — « . . . Ես նուազաւ, յամենից եւ անուամբ միայն բանի սպասաւորօղ եւ ոչ գործով. Ոսկան վարդապետս. հրամանաւ վեհապատ Կաթողիկոսին Հայոց տեառն Յակոբայ, եկի 'ի Լիվոնսիս 'ի նախանշանակեալ գրանդուկի, յաղագս տպարանին Եւ գտեալ անդ

զեղրայրն իմ զԱւետիս զի գնայր յ'Ամսիւռնեայ, վասն որոյ զապարանն առի 'ի ձեռաց նորա ձեռագորով իւրով: Եւ գրեցի առ սեպհական աշակերտն իմ կարապետ վարդապետ, որ էր յ'Ամսդէրդամ, որպէս զի ըստ կարողութեան իւրոյ զգործարանն ի գործ շարժեացէ, մինչեւ հասանելն իմ առ ինքն: Եւ նա շարժեալ ի գործ, եւ սկսեալ զպակասորդ խաղիցն տալ շինել, եւ մինչեւ ցաւարտումն խաղիցն տպեալ ձեռք մի Սաղմոսաւրան, եւ զկնի զշարականսն, զորս եւ հասուցեալն էր մինչեւ ի զալն իմ ի կարգ համբարձման: Իսկ 'ի հասանելն իմ աստ ձեռնարկեալ ետուքանդակել զնօսր գիրսդ սակս խորագրութեան Աստուածաշնչին, որ մեծաւ ջանիւ հազիւ մինչեւ ի Գամիսն աւարտեցաւ, զոր սակս փորձի շարագրեցաք ի կարգս մարտիրոսաց: »

* * *

1666

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՏՊԱԳՐԱԿ

1. ՔՆՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՍԿԱՆԱԹ. — (Ա. Տպգր.)

(Տպգրեալ յԱմսդերգամ, ի Տպարանի Ոսկան վարդապետի):

Ճակատը. — «Քերականութեան գիրք, համառօտիւք ծայրաքաղ արարեալ յաղագս մանկանց եւ նորա վարժից կրթութեան, 'ի սառս մատենից եւ 'ի գիտութիւնս մասանդ բանի. ըստ քերթութեան արհեստի: Տպգրեալ 'ի ապարանի որոյն էջմիածնի եւ սրբոյն Սարգսի զօրավարի, յամի փրկչին 1666, եւ Հայոց թուականի ՌՃ եւ Ժ եւ Ե ի, փետրվարի ԺՌ. յԱմսդերգամ քաղաքի: »

Թիշասեպհարանը. — «Ջսակաւուք աշխատողս ի սմա, զնուսասանձնս Տէր Ոսկան բանի սպասաւոր յիշել աղերսեմ, զի աշխատեալ թարգմանեցի 'ի բարբառոյ դաղմատացութեան ի Հայո, եւ անտի եւս ծաղկաքաղ արարեալ կարճառօտիւք, 'ի զբօսանս ուսումնասիրաց, զյաւէտ պիտանացուն եւ զկարեւորսն հաւաքեցի Նաեւ առընթեր բնաբանին կայացուցեալ զհոլովս անուանց եւ զերանուանց եւ զխոնարհումնս բանից, կարգաւորեալ կանոնիւք եւ զխակարգութեամբ...: Թիշեցէք զկարապետ վարդապետն զաշակերտն իմ: »

2. ԱԹԲԵՆԱԴԱՆ (Գ. Տպգր.)

(Տպգրեալ յԱմսդերգամ, ի Տպարանի Ոսկանայ վարդապետի):

Ճակատը. — «Հանգեթն Աստուծով, Գիրք Արեւելեանից յաղագս նորեկ աղայոց, եւ մանկանց անկրթից, նաեւ արանց զեռ ոչ եւս ուսնէլոց, որոց լիցի օժանդակ հասանիլ ի կատարումն կրթութեան: եւ ի

վարժառնն ճաշապէս ընթերցողութեան Թօրինեալ ներապարանում սրբոյ էջմիածնի, եւ սրբոյն սարգսի զօրավարին Յամադերդամ քաղաքի Ի ներթուում փրկչին 1666. իսկ հայոց ՌՃԺԵ յունվարի Գ. »

3. ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ. (Ա. Տպգր.) Կաւ ԲԱՆ ՀԱՆՍՈՅ:

(Տպագրեալ յԱմսդերդամ, ի Տպարանի Ոսկանայ վարդապետի):

Թիշասակարանը. — « Շարդրեցաւ բանս հաւատոյ, ոսկս վարժութեան ահասից 'ի Բեռնի Փրկչին 1656. իսկ ի մերումս թուոյ ՌՃԺԵ. ամսեանն Նոյեմբերի, որոյ էին աւուրք քսանեւէինգ յԱմսդերդամ քաղաքի. ի տպարանի սրբոյն էջմիածնի եւ սրբոյն Սարգսի »

Ծանօթ. — Այբբենարանը (= Այրուբէն), եւ Քրիստոնէականն ի միտսին տպագրեալ եւ ի միասին կազմեալ են. ունին 64 էջեր միայն Օրինակ մը կը դրոնուի Վենետիկի Մխիթարեան Մատենադարանին մէջ:

* * *

1667

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՏՊԱԳՐԵԱԼՔ

1. ԺԱՄԱԳԻՐՔ ՄԵԾԱԴԻՐ. — (Բ. Տպագր.)

(Տպագրեալ յԱմսդերդամ, ի Տպարանի Ոսկանայ վարդապետի)

Ճակատը. — « Աղօթամատոյց եւ Ժամագիրքս ի Հայրապետութեան տեառն Յակոբայ կաթողիկոսի սրբոյ էջմիածնի, յԱմսդէլօղամում 'ի թուոյն Քրիստոսի 1667. եւ հայոց ՌՃԺԶ. փետրվարի ամսոյ քսանս »

Թիշասակարանը. — « Շնորհօք Քրիստոսի եւ օթանդակութեամբ ամենասրբոյ Հոգւոյն, աւարտեցաւ ժամագիրքս, տէրութեան նա հանգիս Հօլլանդիոյ Վիլհէլմուսի երկրորդի մանկագունի իշխանի, յԱմսդէլօղամի »

2. ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ, Հայ-Լատ. (Ա. Տպգր.)

(Տպագրեալ յԱմսդերդամ, ի Տպարանի Ոսկանայ վարդապետի)

Ճակատը. — « ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Քրիստոնէական ըստ Հայոց Արապրեալ առ հրօմայեցիս միջնորդութեամբ, ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ, Անդրիանացւոյ եւ Թեոֆիլոֆանթ ԳԵՏՐՈՍԻ ՍԻՄՊՐԻ, Յամսդէլօղամի: Ծանօթ եւ տպագրութեամբ թարգմանողաց Յամին Քի, 1667, եւ հայոց ՌՃԺԶ: »

Մանօր. — Մատեանս է փոքրիկ ութածալ, ունի 72 էջեր: Օրինակ մը կը գտնուի Կեսարիոյ Ս. Կարապետի վանուց Մատեանադարանին մէջ, ինչպէս նաեւ այլուր:

3. ՄԱՇՏՈՑ. (Բ. Տպգր.)

(Տպագրեալ յԱմսդերդամ, ի Տպարանի Ոսկանայ Վարդապետի)

Ճակատը. — ՎԳԻՐԲ ՍՐԲՈՅՆ ՄԱՇՏՈՑԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՔ Կանապաղորդեան եկեղեցեաց Հայաստանեայց Պարունակող եւ թանց գլխաւորաց խորհրդունակ սրբազնագործութեանց, եւ այլոց մասնաւորաց պաշտամանց հաստատեցելոց ի հնագունից հարցն սրբոց առ ի լրումն հոգեկանին հարկաւորութեան, եւ մարմնականին պիտանացութեան, սահմանադրեցեալ օժանդակութեամբ հոգւոյն սրբոյ Տպագրեցեալ ի տպարանի սրբոյ էջմիածնի, եւ սրբոյն Սարգսի զօրավարին, ի Հայրապետութեան տեառն Յակոբայ Կաթուղիկոսի Սրբոյ էջմիածնի Մախիւք եւ սրբադրութեամբ Ոսկանայ վարդապետի եւ Արքի Եպիսկոպոսի Երեւանեցւոյ ի յԱՄՍԴԷԼՕԴԱՄԻ ի թուոյ Փրկչին 1667 Դեկտեմբերի 11: Իսկ ըստ հայոց, 1116, Դեկտեմբերի 1: »

Մանօր. — Մատեանս է ութածալ, ունի 315 էջք, ինչպէս այլուր, նոյնպէս օրինակ մը կը գտնուի ի Կեսարիա Հայ-Պապականաց Գերապայժառին քով:

1668

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՏՊԱԳՐԵԱԼԻ

Է. ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶ. (Ա. Տպգր.)

(Տպագրեալ յԱմսդերդամ, ի Տպարանի Ոսկանայ Վարդապետի)

Ճակատը. — ԱՃԺԱՆԴԱՆՆ Կնոց եւ նորոց Կտակարանաց Ներ պարունակող շարակարգութեք նախնեացն մերոց եւ ճշմարտասիրաց թարգմանչաց, Իսկ ղկնի հրամանաւ վեհափառին տեառն Յակոբայ Հայոց Կաթուղիկոսի գլխակարգեալ եւ տնտեսալ ըստ Դադմատացւոցն, նաեւ զհամաձայնութի հանուրց գրոց Աստուածաշնչից, ընդ իրեարս առ ընթերկարգեալ ամենեցուն, նուաստի ումիմի բանի տն սպասաւորի Ոսկանի Երեւանեցւոյ ՅԱմսդերդամ, ներ տպարանում սրբոյ էջմիածնի եւ սրբոյն Սարգսի զօրավարի, ի թուում փրկչին 1666, Իսկ Հայոց ՌՃԺԾ. նամահանն Մարտի միտասանի: »

Յիշատակարանը. — « Գոհութիւն... ղի ետ կարողութե անարժանութե իմում ձեռնառութեք եւ օժանդակութեք ընկերակցութե մարմնաւ

կանօք գոյիւք պայազատաւիտաց Ստեփաննոսի Թէոդորոսի, եւ Պետրոսի Զուգայեցւոյ Գանգի Ածառէրք եւ կորովիքս այսոքիկ հայելով ի նուազութի Ածայնոց կաակարանաց որ ի մէջ ազգիս հայոց, մանաւանդ վարդապետաց՝ եւ վանականաց՝ եւ գրոց աշակերտաց՝ Վս որոյ ջերմեռանդ սիրով յօժարեալք յորդորեցին զմիմեանս, քաջաւերելով եւ զիմս նուաաստութի, որ սակս գոյից վարանէի, ձեռնտուք եղեն ինձ ներդրածաւ նութեա այսմիկ, տալով առատապէս զծախս դրամոյն ըստ որում եւ յորժամ պիտոյանարս Գանգի ես իշխանութր եւ հրամանաւ վեհապետի կաթուղիկուօր եւ Պատրիարքի հայկազանս սեռի, ներ պատրիարգարաւ նում արքայ էջմիածնի՝ լուսանկարի՝ եւ Քսահիմեցելոյ, տեսոն Թակոս բուս ներ թուօջ փրկչին վեց հազարորդի (այսպէս) վեց հարիւր որդի վատներորդի երկրորդի Իսկ հայոց թուոյ հազարերորդի հարիւրորդի մետատաներորդի, տեպտեմբերի, թէ, ելեալ յերկրէ եւ յազգէ իմմէ դիմեցի ի կողմանս Նւրուպիոյ, յաղագս տպման մատենիս այսորիկ առտուածայնոյ, եւ բազմաւ վշտիւ եւ տառապալիրութր եկեալ հասի ի սահմանոյ յիսթուրոյ յերկրին թուսպանուս 'ի քաղաքն իլիվօնայ, ներնախնում նաւագում զոչ ոք գտի ինձ զօժանդակ, սակս արայ թողեալ գնացի 'ի Հոսմայ, գոհեայ անդ գացի յաջողութիւն գործառնութիւ, եւ անդ եւս ոչ եղեւ ինձ միթարութի օգնականութե գործոյս, վս յոգունց պատճառաց ներակականաց, թէ ի մերայնոց ազանց, եւ թէ ինքեանց կանօնաց եւ սահմանաց՝ զորոս մի ըստ միոջէ շարագրել ձանձրութի էւ իսկ 'ի դառնալն իմում անգրէն՝ իլիվօնայ յետ բազմաց հակառակութեց սուտակասպասից արանց փտաքուսաց մերայնոց ազանց, որք ոչ զօգուտ ազգի եւ զարքայ տթոռոյն այլ զանձանց զցանկութի, եւ կամաց զհաճութի կամեին լնուլ, որոց ընդդիմակայեալ, զոչ ինչ ետուհաւանութիս բանս, այլ ընդ երից հաւատարմագունից վերոյ գրեցելոց արանց եւ Գոաւիրաց՝ յետ բազմաց քննութեց եւ հարցափորձութեց միաբանեցայ սիրով՝ եւ դաշնադրականաւ գրով, զի սոքա երեքեանս ընդ իս հոգասցեն զամ զծախ վերողրեցելոյ մատենին մինչեւ ցաւարտ, առ յօգուտ ազգիս եւ 'ի շահ սրբոյ տթոռոյն Բայց այսպիսի եղեւ պայմանն, Քզի ի թուին, ՌձԺԴ, Փետրվարի, Ի. վերողրեցեալ պարոն Ստեփաննոսն, եւ պարոն Պետրոսն խոստացան զաւելեալ լահան որ 'ի վաճառմանէ Ածայնչոյն լիսնիցի տալ սբ էջմիածնիս Նոյնպէս պարոն Թէոդորոսն զիւր բաժնի շահոյ զկէսն խոստացաւ Սբ Երուսաղէմի, զկէսն յուշոյ վանից արքոյն Սարգսի զօրավարին Այսու պայմանաւ եւ եւս չու արարեալ հասի ի կողմանս հիւսիսայնոյ յերկրս Բելգիւայ, որ այժմ կոչի Հոլլանդիայ, ի քաղաքս յԱմսդէլօդամի 'ի ապարան արքայ էջմիածնի եւ արքոյն Սարգսի զօրավարի ուրանօր եւ սկիզբն արարի տպել գրովքն զօրա Աւետիսն էր յօրհնեալ, զի գիրք Մատթէոսին յոյժ խոշորք էին եւ անյարմարք, նաեւ զի ոչ գոյր գիր վասն համաձայնութի եւ խորագրութի հարկեցայ առնել

զնօտր դիրք իմով գոյիւ, զոր վս: փորձի եղեալ եմ ներվերջնում շա-
րակնոցին, նաեւ այսու բուրբ գրիւ որ յ'Աւետէն էր յօրինեալ, որովք
գորովք զսկիզբն արարաք ներ թուոջն ոպ գրեալ է ի սկզբան, եւ յա-
ւարտ սորին ժամանեցաք ողորմութեանս յոռոյ Տն եւ փրկչին Յի, ներ
թուոջն Քի, հազարորդի վեց հարիւրորդի վաստներորդի ութերորդի,
յամսեանն հոկտեմբերի, որոյ էին աւուրք երեքսասաներորդ, իսկ ըստ
մերոյս հազարորդի հարիւրորդի եօթն եւ տասներորդի, ներ նոյնում
ամսոյ հրոտեց քսաներորդի հինգերորդի Այդ տեարք սուրբք եւ ծառա-
յակիցք ի Քս, որք հանդիպիք այսմ նորասնկոց բուրաստանի, եւ Ածա-
կերտի դրախտի՝ եւ յոգնազանի այգւոյ, եւ յեղեմադիտի քառալտա-
կեան գետոյս, որ ոռոգեալ արքուցանէ՝ եւ բողբջեալ պտղաբերէ յոգիս
բանականաց զպէսպ տեսակս առաքինութեց՝ եւ վարուց բարեաց, Յի-
շեջիք... խանինց պարոն ստեփաննոսն... այլ եւ զքթեշենց պարոն
թէոդորոսն... նաեւ զպարոն պետրոսն աւագենց, Ընդ նոսին եւ զհայրն
իմ զպարոն թորոսն... Ընդ որս եւ զհաւատարիմ աշակերտն իմ զկարա-
պետ վարդապետ անդրիանացի, որ միշտ եւ անձանձիր՝ տքնեցաւ ի վր
սրբագրութեն եւ այլոց գործոց, Այլ եւ զձեռնաստն աշակերտն իմ զյօ-
հան սարկաւագ երեւանցի, որ զառաջներորդ փորձն միշաբնութեցաւ ընդ
իս եւ ընդ վարդապետին...»

Ծանօթ. — Այս Ածալունչ մատենէն կը գտնուի Վիեննայի եւ
Վենետիկի Մխիթարեանց, եւ Կեսարիոյ Ս. Կրպ. ի Մատենա-
դարաններու մէջ եւ այլուր, մէյ մէկ օրինակ, կը լսենք թէ
օրինակ մըն ալ, մագաղաթի վրայ տպագրուած, կը գտնուի եղեր
Ս. Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Մատենադարանին մէջ:

2. ՏՕՄԱՐ. (Ա. Տպգր.)

(Տպագրեալ յԱմսդերդամ, ի Տպարանի Ոսկանայ Վարդապետի)

Ծակասը. — « Տօմարաց գիրք՝ Հայոց, Հռոմայեցոց եւ Պարզա-
տօմար, ընդ որոց եւ Տաղ Յովնասիու, Մարմնախաղաց եւ Երազհան
ՅԱմսդէլօղամի, յամին Քրիստոսի 1668, Հայոց թուոյ ՌՃԺԷ: »

Թիշասախարանը. — « Ժառմք յընթերցողացդ անմեղապրելի տունել
զմեղ 'ի սղալանացն, զի ոչ 'ի բազմաց օրինակաց ստուգեցաք՝ վասն
զի ոչ գտանէին աստ, այլ ի միոյ օրինակէ որ ինչ գրեալ էր փոխադրե-
ցաք աստ, որպէս եւ խնդրեալ եղեւ յոմանց: »

3. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. (Խորենացոյ Ա. տպգր.)

4. ԱՂՈՒԷՍԱԳԻՐԻ. (Ա. տպգր.)

(Տպագրեալ յԱմսդերդամ, 'ի Տպարանի Ոսկանայ Վարդապետի)

Ծակասը. — « Գիրք աշխարհաց եւ առասպելաբանութեց, որ է

Աղուէսագիրք, Ի Հայրապետութե Տն Եկօրայ Կաթողիկոսի սրբոյ էջ միածնի. յԱմսթէլօղամում. Ի Թուոյ փրկչին 1668, եւ Հայոց ՌձԺԷ. հոկտեմբերի ամսոյ մէկ: »

յ'էջն 3. — « Աշխարհացոյց Մօսէսի խորհնացւոյն: »

յ'էջն 65. — « Ահա կատարեցան ամ տիեզերք եւ պատմութիք խօսից: Ահա կամիմ զչափ աշխարհիս համառօտել մղոնս խաղաց տնու չափութք, ուղղեկաբար, ասպարիզածեմ գրութիւ: »

յ'էջն 69. — « Անուանք գետոց: Այս անուանք գետոց ոչ Ի Մօսիսէ արարեալ այլ յայլմէ: »

Մանօր. — Մատենան է վեշտասանածալ, ինչպէս այլուր նոյնպէս օրինակ մը կը գտնուի Կեսարիոյ Ս. Կարապետի վանուց Մատենադարանին մէջ: Այս օրինակին մէջ ճակատին եւ վերջէն ալ քանի մը Թղթեր ինկած են: Աշխարհացոյցը 88 էջք են: Աղուէսագիրքը 211 էջք: 211 էջէն ցանկն կը սկսի աշխարհացոյցի, եւ 214 էջէն ցանկն Աղուէսագրքի:

5. ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ. (Ա. ապգր.)

(Տպագրեալ յԱմսթերդամ, Ի տպարանի Ոսկանայ Վարդապետի, կամ Կարապետ Վարդապետի):

Ճակատը. — « Նոր կտակարան սրբոյ աւետարանի տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ՅԱմսթէլօղամում, Ի Թուին փրկչին 1668. փետրվարի 10, իսկ ըստ հայոց ՌձԺԷ. Տրէթ. իե: »

Թիշաստիարանը. — « Աւարտեցաւ նոր կտակարանս, երկասիրութք նուառ Ոսկանի եպիսկոպոսի... Ի տպարանի աշակերտին իմոյ կարապետի բանի տպաստորի... բայց իմովք գրովք, իսկ արդեամբ երկոցունցը... Ի Թուոյ փրկչին 1668... յԱմսթէլօղամում քաղաքում, Ի Թուոյ հայոց ՌձԺԷ... բուն նախադադափար լեալ է իմով ձեռամբ դծեալ Նոր կտակարան ըզկնի Հեթմոյ Թագաւորի աստուածաշունչ սրբագրութեն զադափար... »

Կ Ա Պ Ե Տ